

6.

L'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua oral a les aules universitàries

Gràcia, Marta	(CLOD, Comunicació, Llengua Oral i Diversitat)
Jarque, Maria Josep	(CLOD, Comunicació, Llenguatge Oral i Diversitat)
Lacerda, Cristina	(Universidade Federal de Sao Carlos, Brasil)
Jarque Sonia	(CLOD, Comunicació, Llenguatge Oral i Diversitat)
Vega, Fátima	(CLOD, Comunicació, Llenguatge Oral i Diversitat)

Resum

L'article aborda la qüestió de les estratègies que utilitza el docent per aconseguir que l'aula universitària sigui un context comunicatiu i discursiu. En el text, s'hi argumenta que, en la formació inicial de mestres, cal promoure la reflexió sobre la importància de dotar-se d'instruments d'anàlisi i de pràctica docent en relació amb l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua oral. Es descriuen dos estudis els resultats dels quals indiquen que els professors incorporen a les seves classes elements de la metodologia conversacional que possibiliten als estudiants la presa de consciència sobre les seves competències comunicatives per participar activament, gestionant adequadament la conversa i argumentant les seves opinions i afirmacions. S'exposen alguns compromisos que la universitat podria assumir per contribuir a la millora de la competència oral dels estudiants.

Paraules clau

Formació inicial de mestres (FIM), llengua oral, competència comunicativa i lingüística, metodologia conversacional, innovació docent.

Per què és un repte l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua oral en educació superior?

En les últimes dues dècades, el desenvolupament de la competència comunicativa i lingüística ha estat un contingut rellevant en la formació inicial de mestres (FIM) (Zlatić, Bjekić, Marinković i Bojović, 2014). A l'escola, la competència oral és un dels objectius fonamentals del treball amb els alumnes. Ensenyar i aprendre llengua oral implica ajudar-los a elaborar textos orals que contribueixin al desenvolupament de les seves capacitats per exposar, argumentar, narrar, entre d'altres. Els mestres assumeixen aquesta responsabilitat i inclouen en les seves classes debats, exposicions i activitats específiques per treballar l'expressió oral, entenent que la millora en l'oralitat repercutirà en el desenvolupament de totes les altres competències (Magalhães, 2008; Cyrank i Magalhães, 2012).

Quines són les tendències actuals?

Per aconseguir que els alumnes en les etapes d'educació infantil i primària desenvolupin les habilitats a què s'acaba de fer referència, cal que els seus mestres siguin conscients d'aquesta necessitat, i que hagin desenvolupat competències per ajudar els seus alumnes a fer-ho també.

Treballs recents sobre la competència oral i escrita en educació superior (Monarca, 2013; Ruíz-Muñoz, 2012) posen en relleu la manca de publicacions en què es descriguin experiències centrades en la competència oral i escrita dels estudiants universitaris i reflexionin sobre la importància de fomentar la participació dels estudiants universitaris a les classes com a element de construcció del pensament crític

En el marc dels treballs esmentats, l'anàlisi de les dades recollides en la primera fase d'un estudi elaborat per Gràcia i col·laboradores (Gràcia, Jarque, Astals, Rouaz i Tovar, 2017) suggereix la necessitat d'introduir canvis a la FIM per tal d'ajudar els estudiants a millorar la seva competència comunicativa, com a estudiants universitaris i com a futurs mestres. En una segona fase de l'estudi esmentat es va utilitzar com a eina d'innovació docent l'EVALOE (Gràcia *et al.*, 2015) fonamentada en la metodologia conversacional (MC) (Gràcia, Galván-Bovaira i Sánchez-Cano, 2017), en la qual el discurs oral és objecte i mediador en el procés d'ensenyament i aprenentatge. Es van incloure recursos i estratègies com promoure la capacitat metalingüística dels alumnes; atorgar rellevància al context comunicatiu i la seva gestió; explicitar els objectius que es pretenen assolir; o incorporar a l'avaluació la construcció de textos argumentatius.

A més de l'instrument descrit anteriorment, es va elaborar una rúbrica per avaluar la discussió argumentativa com a recurs per ensenyar i aprendre, que tenia com objectiu observar, registrar i avaluar la competència comunicativa i lingüística relacionada amb la conversa argumentativa en grup cooperatiu i en grup classe. La rúbrica incloïa dimensions, indicadors i descriptors, i estava organitzada en 7 dimensions: 1) gestió de la interacció; 2) capacitat de posar en marxa els recursos multimodals que caracteritzen la interacció social; 3) ús de la prosòdia; 4) coherència; 5) cohesió textual; 6) capacitat de formular i d'argumentar raonadament una posició amb l'objectiu d'arribar a un consens; i 7) capacitat d'expressió precisa i variada.

		Grups innovació	Grups comparació
EVALOE	E. Infantil	61 % - 74 % (69 %)	37 % - 41 % (39 %)
	E. Primària	54 % - 68 % (62 %)	34 % - 45 % (41 %)
Rúbrica	E. Infantil	2,3 - 2,5	0,1 - 1,7
	E. Primària	1,5 - 3	1 - 1,3

Taula 1. Puntuacions a l'EVALOE i en la rúbrica dels quatre grups d'estudiants i els seus professors.

Nota: els resultats de l'EVALOE es presenten en percentatges i els de la rúbrica, en puntuació directa (0-4).

A la taula 1, s'hi mostren alguns dels resultats obtinguts en l'estudi a què ens estem referint (Gràcia *et al.*, 2017), en què van participar dos grups d'estudiants d'una assignatura anual de primer curs d'Educació Infantil (EI) de la Universitat de Barcelona (UB) i dos grups (un com a grup d'intervenció, GI, i un altre com a grup de comparació, GC) d'Educació Primària (EP) de la mateixa assignatura. Els resultats vinculats a l'eina EVALOE indiquen que els professors dels GI incorporen a les seves classes més elements de la MC que els professors dels GC, tot i que encara hi ha un marge de millora en el cas dels primers. Els resultats obtinguts usant la rúbrica en els grups d'EI posen de manifest puntuacions entre el 1,5 i el 3,0 per al GI, i una puntuació d'entre 0,1 i 1,7 per al GC. En els grups d'EP les puntuacions oscil·len entre 2,3 i 2,5 per al GI i, una puntuació entre 1 i 1,3 per al GC. Tenint en compte que la puntuació màxima és 4, tant els grups GI com els GC tenen un marge de millora important, tot i que hi ha diferències entre els GI i els GC.

A partir dels resultats que s'acaben de presentar, es van revisar els instruments i es va dissenyar un segon estudi en què van participar un grup classe d'una assignatura troncal de segon curs del grau d'El de la UB i un grup classe d'una assignatura de quart curs de la mateixa universitat. Els resultats indiquen novament la incorporació progressiva en les classes d'elements vinculats a la metodologia conversacional i argumentativa (Gràcia, Jarque, Astals i Rouaz, en premsa).

Quins haurien de ser els compromisos?

A la llum dels resultats dels estudis revisats, són diversos els compromisos que la universitat podria assumir per tal de contribuir a la millora de la competència oral dels estudiants. En primer lloc, l'ús de manera generalitzada d'una metodologia basada en la discussió argumentativa (Kuhn, Zillmer, Crowell i Zavala, 2013).

La discussió argumentativa pot suposar, per exemple, iniciar la sessió amb una pregunta o hipòtesi que promogui que els estudiants formulin arguments i aportin evidències, a partir de les lectures proposades i de la seva pròpia experiència i raonament, per continuar en grups cooperatius i tancar amb una posada en comú. D'altra banda, requereix el desenvolupament d'habilitats metalingüístiques despertant l'interès i la curiositat sobre textos orals, a partir de les informacions i l'ús evident de les estratègies discursives i argumentatives per part del docent, i fent aflorar coneixements previs per donar pas a una reflexió detallada i estructurada mitjançant l'ús d'instruments, com a textos de consulta i rúbriques que els ajudin a ser conscients del seu ús. A més, l'adopció de la MC implica que el control i el modelatge inicial del docent va transformant-se en una progressiva gestió per part dels estudiants, plantejant qüestions controvertides o dubtes, realitzant propostes, intervenint quan ho considera necessari, reconduint les converses, explicitant els recursos discursius desplegats i proporcionant nous exemples.

Amb aquesta finalitat són necessaris un segon grup de compromisos imprescindibles per possibilitar la conversa: que el nombre d'estudiants sigui reduït i que les dimensions i característiques de l'aula facilitin que la seva ubicació sigui en forma de semicercle o cercle. Finalment, és crucial que l'avaluació inclogui la composició i l'autoavaluació de textos orals argumentatius, i que aquesta compregui aspectes vinculats als arguments, contraarguments i evidències que responguin a les preguntes plantejades, de manera que facilitin la detecció de llacunes i dubtes, contribuint a la consolidació d'aprenentatges.

Per tot això, la innovació docent ha de contemplar la formació del professorat universitari en habilitats relacionades amb la planificació, el disseny i el seguiment d'activitats que contribueixin al desenvolupament de la competència oral i la discussió argumentativa, així com la formació en la creació i l'ús d'instruments per avaluar i autoavaluar sistemàticament el progrés dels estudiants, a partir dels objectius proposats.

Referències bibliogràfiques

- Cyrank, L.F. de M.; Magalhães, T.G. (2012) "O trabalho com a oralidade/variedades linguísticas no ensino de Língua Português", *Veredas on-line. Temática*. Vol. 1, pàgines 59-74.
- Gràcia, M.; Galván-Bovaira, M.J.; Sánchez-Cano, M. (2017) "Análisis de las líneas de investigación y actuación en la enseñanza y el aprendizaje del lenguaje oral en contexto escolar", *Revista Española de Lingüística Aplicada*. Vol. 30, núm. 1, pàgines 188-209.
- Gràcia, M.; Galván-Bovaira, M.J.; Sánchez-Cano, M.; Vega, F.; Vilaseca, R.; Rivero, M. (2015) *EVALOE. Escala de valoración de la enseñanza de la lengua oral en contexto escolar. Análisis de las interacciones comunicativas entre docentes y alumnos en el aula*. Barcelona: Graó.
- Gràcia, M.; Jarque, M.J.; Astals, M.; Rouaz, K. (en premsa) "La competencia comunicativa y lingüística en la formación inicial de maestros: un estudio piloto", *Multidisciplinary Journal of School Education*.
- Gràcia, M.; Jarque, M.J.; Astals, M.; Rouaz, K.; Tovar, C. (2017) "La competencia comunicativa y lingüística oral en la formación inicial de maestros: un estudio piloto", *Actas del Congreso de Investigación Cualitativa en Educación -CIAIQ-*. Salamanca, 12-14 de juliol de 2017, pàgines 106-115.
- Kuhn, D.; Zillmer, N.; Crowell, A.; Zavala, J. (2013) "Developing norms of argumentation: Metacognitive, epistemological, and social dimensions of developing argumentative competence", *Cognition & Instruction*. Vol. 31, pàgines 456-496.
- Magalhães, T.G. (2008) "Por uma pedagogia do oral", *Estudos de Linguagem. UEL. Londrina*. Vol. 11, núm. 2, pàgines 137-153.
- Monarca, H. (2013) "Participación dialógica en la Universidad: condición para el desarrollo del pensamiento crítico y el compromiso social", *Revista Iberoamericana de Educación Superior*. Vol. 4, núm. 9, pàgines 53-62.
- Ruiz-Muñoz, M.J. (2012) "El desarrollo de competencias orales y escritas en el marco del espacio europeo de educación superior (EEES). Reflexiones, propuestas y experiencias en el grado en publicidad y relaciones públicas", *Revista de Comunicación Vivat Academia*. Vol. 14, núm. 117, pàgines 1341-1359.
- Zlatić, L.; Bjekić, D.; Marinković, S.; Bojović, M. (2014) "Development of teacher communication competence", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. Vol. 116, pàgines 606-610.